

nud ilmsiks täiel määral K.-i kui omapärase luuletaja voorused, selle luuletaja südamlük lürism, sentimentaalse põhiheliga meelelaad, sise mine tõsimeel, alistus fataalsusele ning ajutine kannatuslik mäss sama fataalsuse vastu. Ja see on kõik tasakaalustatud välise vormiga. K.-i värss on meloodiline ja rütmilt liikuv, olgugi, et K. on eesti luuletajaid, kes ei otsi uusi vormi-võimalusi, vaid süvendab ning kultiveerib endisi kättevõidetud saavutusi. K. on moodsaist luuletajaist esimesena andnud värsistatud romaani »Bianka ja Ruth'i«, mille peavoorus on kaunid looduse kirjeldused, lüürilised meeleolu analüüsid, kuna kompositsioon ning tegevustiku arendamine soovida jätab. Tähelepanu väärib ka värsistatud komöödia »Kangelane«, eriti oma õnnelikult leitud süžee ja üleva meel susega, mis esineb tõusikluse poliitilise avantürismi ning karjerismi paisete lahas tamises ning selle ühiskonna »au«, »isa maalsuse«, oma nahahoidmise ning silmakirjalikkuse iroonilises paljastamises. Jutustava proosa alal ei ole K. jõudnud tõusta säärasele tasapinnale, millisele ta on jõudnud »Lõikuskuus« ja »Õitsevas sügisel«. Nii mõlemad teosed »Kõigest tugevam« ja »Inimene ilma eluloota« on kompositsioonilt puudulikud ning tüüpidelt kehvad, kuid sisaldavad haarava sündmustiku asemel rea kauneid meeleolutsemisi ning looduse kirjeldusi. K.-i kirjanduslikriitilised kõited osutavad tublit eruditsiooni. Nendes peegelduvad loetud teoreetilised kirjutised kunsti filosoofiast, köidavad kunstilised veendumused, kirjaniku ühiskondlikud vaated, isiklikud sümpaatiad ja antipaatiad arvustatavate kaas aegsete kirjanikkude ning kirjanduslikkude nähtuste vastu. Kuigi K.-i kriitiline talent ei ole liiga suur, on ta vastavad teosed väärtuslik lisa meie kriitilisele kirjandusele. Sama võib öelda ka K.-i kirjutiste kohta teatri alal, mille ajaloo kirjutamisel K. meil ajab üldse esimesi vagusid. K.-i peaväär tus seisab tema lüürilises luuletajatalendis, mis on end ülevaalt teostanud võrreldes K.-i katsetamistega draama ja romaani alal, mille saavutised seni ei küüni K.-i saavutisteni luule alal.

Õitsituled II (1923), lk. 98; Fr. Tuglas, Eesti uuem ilukirjandus (koguteos »Eesti maa, rahvas ja kultuur«, 1926). H. V.

KÄSU HANS, ta enda nimetuse järgi H. Kes, esimene eesti soost kirjanik; pärit Tartumaalt Puhja klk.-st, kus ta ka aa. 1700—30 köstriks oli. Et ta kirjutada oskas, tuli tal sealsamas täita ka koolmeistri kohuseid. Targa ja osava mehena oli ta kõigi poolt lugupeetud. Käsu Hansu kirjutistest tunneme ainult ta kirja 14. II. 1706

»dem Hochwohlgelehrten Hr. Magister Könik Könikson Wohlverordneten Pastori zu Kawelecht« ja kaebelaulu Tartu linna hävitamise üle Põhja sõja ajal a. 1708 (»Oh! ma vaene Tardo-Liin«). Kirja originaal leidis veel a. 1893 Liivimaa konsistooriumi arhiivis, kuna aga luuletuse algtekst on läinud kaduma. Kaebelaulust leidub ära kirju, kuigi need kõik näivad enam või vähem olevat moonutatud. Praegu teadaolevast kuuest laulu käsikirjast on kõige vanem Tartu Jaani kiriku omaaegse õpetaja Joh. Heinr. Grotjani (vt.) käsikiri, mis kirjutatud varssi peale 1714. a., ja mis alal on hoidunud Tartu Jaani kiriku raamatus (A I nr. 1 lk. XVII—XX). Luuletus sisaldab 32 8-realist stroofi, on kirjutatud 4-jalgseis trohheusis ja riimitud: iga stroofi neli esimest värssi sega- (ab) ja nelj viimast — paaris (aa) riimis. Kaebelaul on Tartu ja Võrumaal rahva seas laialt tuttav olnud; isegi viis pole puudunud. Nii laul kui ka kiri on kirjutatud Tartu-Võru murdes, For selius-Hornungi kirjaviisis, kuigi siin-seal vilksatab ka jälgi Stahli aegsest kirjaviisist. Kiri on keeleliselt parem kui laul. Viimases on keel pidanud kannatama riimi ja meetrumi sunnil, ilma et needki oleks tõusnud kiituseväärtisiks. Erilisemat luulelendu laul ei ilmuta. Mõtted õpetliku tendentsiga on surutud kuivadesse salmidesse. See kõik ei suuda aga takistada tundmast lauliku sooja sü dant ja tema, poeedile omast, hingelist tund likkust ja kaastunnet ligemiste kannatuste puhul.

Puhja »Kirchen-Visitations-Protokoll 1717«, lk. 8 (Puhja kiriku arhiivis); Inl. 1856, v. 816; SB GEG 1890, lk. 32—34 (R. Hasselblatt); EÜS.-i alb. II, lk. 193—205 (V. Reiman); Lipp, Kir. ja har. II, 1, lk. 78—80; Fr. Bienemann, Die Katastrophe der Stadt Dorpat... (1902), II osa, lk. 82—98 (kaebelaulu tekst J. H. Grotjani käsikirja järgi ühes seletustega); Kampmann, Peaj. I^{III}, lk. 185—88; Ridala, Eesti kirj. ajalugu koolidele^{II}, I, 2, lk. 136 jj. H. Sch.

KÖLER (Köhler, Koeler, Keller), Johann, maalikunstnik ja Eesti ärkamisaja tege lane, sünd. 24. II 1826. a. Vastsemõisa v. Viljandi lähedal kehvast perekonnast, õppis lühemat aega Viljandi algkoolis ja 3 a. kreiskoolis ning oli siis a. ümber ametis Vastsemõisa valitseja juures. Kuna viimane oma abilise juures tähele pani andi joonistamises, saatis ta K.-i 1839. a. oma venna, maalermeister Faberi juurde õpipoi siks Võnnu linna, kus K. 6 a. pärast sai selliks. Töötades neil aa. sagedasti ümberkaudsetes härrasmajades, tutvus K. m. s. vürst Lieveni vanade meistrite maalide koguga Kremooni lossis ning Balti-Saksa kunstniku A. Pezoldi portreemaalidega kooli-